

Eiropas plaušas bez atlīdzības

Kāpēc visi Eiropas risinājumi Latvijai nav derīgi?

Latvijas Lauksaimniecības kooperatīvu asociācijas valdes priekšsēdētājs

LMSP 11. starptautiskā konference „Vide un ilgtspējīga meža un zemes pārvaldība – aktuālākie risinājumi”
Latvijas Biozinātņu un tehnoloģiju universitāte, Jelgava · 2026. gada 29. oktobris

LLKA
LATVIJAS LAUKSAIMNIECĪBAS KOOPERATĪVU ASOCIĀCIJA

Latvijas mežs: liels, privāts un sadrumstalots

Mežs aizņem vairāk nekā pusi valsts teritorijas, un lielu daļu no tā apsaimnieko ģimenes

~52 %

mežainums

Latvija – viena no mežainākajām valstīm Eiropā

1,61

milj. ha

privāto mežu platība

116

tūkstoši

reģistrēto meža īpašnieku

9 ha

vidēji

fiziskas personas meža īpašums

ES klimata un dabas mērķus izsaka procentos no teritorijas. Mežainā valstī tie skar vairāk hektāru uz vienu iedzīvotāju un vairāk privāto īpašnieku nekā valstī, kur meža ir maz.

Ja mērķis ir kopīgs Eiropai, bet ierobežojums gulstas uz konkrētu īpašnieku, jautājums nav par mežu, bet par to, kurš sedz izmaksas.

Avoti: Klimata un enerģētikas ministrija (2023), UNFCCC daudzpusējais novērtējums; Valsts meža dienests; LLKA (2026).

Plaušas noveco: zemes izmantošanas sektors kļūst par emisiju avotu

Klimata mērķis prasa vairāk piesaistes, bet mežu vecuma struktūra virza pretējā virzienā

+137 %

1990–2023

LULUCF sektora SEG emisiju pieaugums Latvijā (EEA)

641

Gg CO_2 ekv.

Latvijas saistošais neto piesaistes mērķis 2030. gadam

2 451

milj. EUR

NEKP zemes sektora pasākumu investīcijas līdz 2030. gadam (Silava)

Cēloņi (EEA, 2025)

- Pieaug nobriedušu audžu platība → lielāka ciršana un dabiskā atmiršana novecojošās audzēs
- Augsts organisko augšņu īpatsvars – lielas emisijas no augsnes
- 2022. gadā ciršanu palielināja Krievijas kara ietekme uz koksnes tirgu

Pasākumi mērķa sasniegšanai ir aktīva apsaimniekošana un apmežošana, nevis tikai aizliegumi.

Avoti: EEA (2025) Latvia – LULUCF emissions; Lazdiņš A., LVMI „Silava" (2025), NEKP un pasākumi LULUCF sektorā; Regula (ES) 2023/839.

Četras ES politikas, viens adresāts – meža īpašnieks

Katra politika ir pamatota atsevišķi; kopā tās veido ierobežojumu kopumu bez kopīga atlīdzības mehānisma

Politika	Ko prasa	Termiņš	Kur ir atlīdzība?
Dabas atjaunošanas regula (ES) 2024/1991	Atjaunošanas pasākumi ≥ 20 % ES sauszemes un jūras; meža bioloģiskās daudzveidības rādītājiem jāuzrāda pieaugums	Nacionālā plāna projekts līdz 01.09.2026; līdz 2050	Latvijas plānā – ES fondi un esošie budžeti, „fiskāli neitrāli”
LULUCF regula (ES) 2023/839	Latvijai neto piesaiste 641 Gg CO_2 ekv. 2030. gadā	2026–2030	Piesaiste valsts bilancē, ne īpašnieka ienākumos
ES Bioloģiskās daudzveidības stratēģija 2030	30 % aizsargātas teritorijas, no tām trešdaļa (10 %) stingri aizsargāta	2030 (brīvprātīgi valstu solījumi)	Kompensācija 50–190 EUR/ha gadā
EUDR (ES) 2023/1115 un CRCF (ES) 2024/3012	Ģeolokācija un pienācīgas pārbaudes deklarācija; piesaistes sertifikācijas metodikas	30.12.2026 lielajiem, 30.06.2027 mazajiem	Administratīvās izmaksas sedz īpašnieks

Avoti: regulu teksti EUR-Lex; Eiropas Komisija (2020) COM(2020) 380; EUDR grozījumi (2025); LSM (05.03.2024); MK protokollēmuma projekts 26-TA-1161 (2026).

Dabas atjaunošanas regula: vienoti rādītāji dažādiem mežiem

Regula nosaka mērķus visai ES; Latvijas pētnieki norāda uz to neatbilstību vietējiem apstākļiem

Ko prasa regula

- Atjaunošana ≥ 20 % ES sauszemes un jūras līdz 2030. gadam, visām ekosistēmām līdz 2050. gadam
- Meža rādītāji: stāvošā un guļošā atmirusī koksne, nevienvecuma audžu īpatsvars, savienotība, meža putnu indekss, organiskā oglekļa krājums
- Nacionālā atjaunošanas plāna projekts Komisijai – līdz 01.09.2026

Riski Latvijai (LVMI „Silava", 2025)

- Apsaimniekošanas ierobežojumi līdz 30 % valsts teritorijas
- Ierobežojumi organisko augšņu apsaimniekošanā un apmežošanā
- Nepārtrauktās mežsaimniecības veicināšana – nepiemērota lielākajai daļai Latvijas koku sugu

Latvijas plāns: MK uzdeva VARAM un ZM to iesniegt Komisijai līdz 01.09.2026; pasākumus finansēt no ES fondiem un esošajiem budžetiem, meklējot „fiskāli neitrālus risinājumus". Jauna nauda atlīdzībai nav paredzēta.

Rādītāji ir vienoti, bet meži nav: Latvijas mežu sugas, augsnes un vecuma struktūra atšķiras no Rietumeiropas.

Avoti: Regula (ES) 2024/1991; Lazdiņš A., LVMI „Silava" (28.08.2025); MK protokollēmuma projekts „Par Nacionālo dabas atjaunošanas plānu" (26-TA-1161, 2026).

Aizsardzība ir valsts solījums, ierobežojums – īpašnieka zaudējums

Kompensācija par saimnieciskās darbības ierobežojumiem sedz tikai daļu no atteiktā ienākuma

30 / 10 %

aizsargāti / stingri

Latvijas apņemšanās pēc ES Bioloģiskās daudzveidības stratēģijas 2030

50–190

EUR/ha gadā

kompensācija meža īpašniekam par saimnieciskās darbības ierobežojumiem

250–580

EUR/ha gadā

atteiktais ienākums, ja aizliegta galvenā cirte nobriedušā audzē (aplēse)

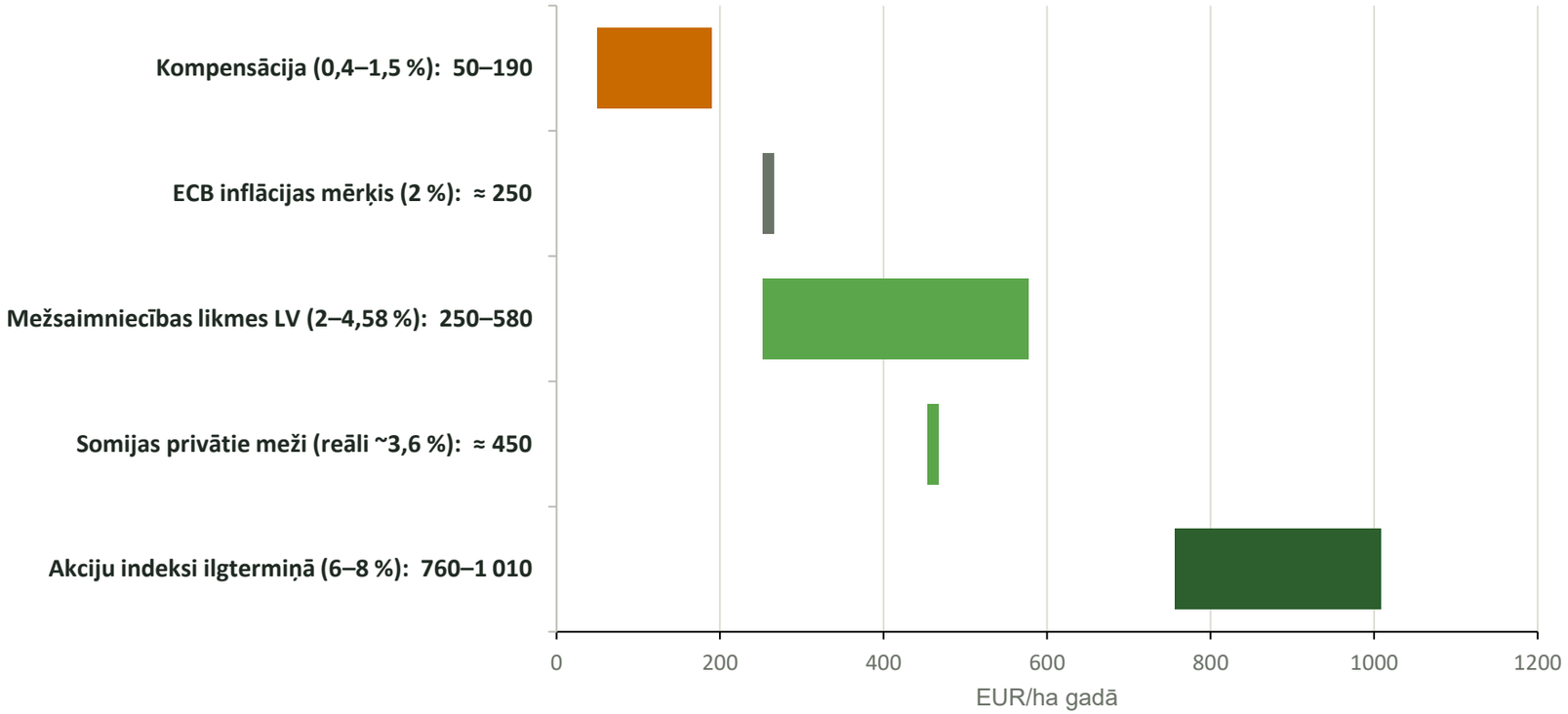
Aprēķins: 250 m³/ha × (77,31 EUR/m³ vidējā apaļkoku cena − 26,78 EUR/m³ mežizstrādes izmaksas) ≈ 12 600 EUR/ha audzes vērtība. Pie diskonta likmes 2–4,58 % tas ir ≈ 250–580 EUR/ha gadā – 1,3–12 reizes vairāk nekā kompensācija.

- Aizsargājamās teritorijas – 1,19 milj. ha (18,4 % valsts); privātie meži ar ierobežojumiem – 73 895 ha
- Grozījumi par zemes maiņu (2025) bija starpministriju saskaņošanā; pieņemšana nav apstiprināta

Avoti: autora aprēķins pēc LVM (2026) 1. pusgada pārskata un CSP MEI010 (2025, galvenā cirte); diskonta likmes – Feldmanis (2021) MAF pētījums (2–4 %; LVM 4,58 %); ifinanses.lv (07.10.2025) pēc VARAM; LSM (05.03.2024).

Iesaldētā kapitāla atdeve: kompensācija dod mazāk nekā inflācija

Ko īpašnieks nopelnītu gadā no 12 600 EUR/ha, ja audzi drīkstētu nocirst un naudu ieguldīt

0,4–1,5 %

kompensācijas atdeve no iesaldētā kapitāla gadā

Zem inflācijas mērķa 2 % – reāli kapitāls katru gadu sarūk.

Mežs ir mazāk riskants nekā akcijas, tāpēc tā atdeve var būt zemāka – bet ne zemāka par inflāciju.

Godīga kompensācija = iesaldētais kapitāls × atdeve, ko īpašnieks varētu gūt ar to pašu risku.

Avoti: autora aprēķins (12 600 EUR/ha – 6. slaids); akcijas – S&P 500 ar reinvestētām dividendēm, reālā atdeve ~6,7–6,9 % (officialdata.org; Motley Fool); Somija – Luke (2014), 10 gadu vidējā reālā atdeve; Feldmanis (2021) MAF pētījums; ECB.

Piesaiste ir valsts bilancē, ne īpašnieka ienākumos

Oglekļa piesaistes mērķis ir valstij, bet lēmumus par mežu pieņem 116 tūkstoši īpašnieku

LULUCF loģika

- Valsts atskaitās par piesaisti ES
- Īpašnieks pieņem lēmumu par ciršanu, kopšanu, meliorāciju un apmežošanu
- Ja piesaistes vērtība nenonāk pie īpašnieka, viņam nav ekonomiska iemesla to palielināt

Oglekļa piesaistes sertifikācija (CRCF)

- Ierobežojumi darbībām organiskajās augsnēs
- Atbalstīto pasākumu saraksts tiek noteikts Briselē
- Ierobežotas iespējas noteikt nacionālās prioritātes

Silava (2025) vērtējums

Latvijas prakse: oglekļa kredītu darījumi notiek tikai ar no jauna ieaudzētu mežu bijušajā lauksaimniecības zemē. Esošā meža piesaiste tirgū nepiedalās.

> **Atlīdzība par piesaisti ir vienīgais veids, kā valsts mērķi padarīt par īpašnieka mērķi.**

Avoti: Regula (ES) 2023/839; Regula (ES) 2024/3012; Lazdiņš A., LVMI „Silava” (2025); LLKA informācija.

EUDR: risinājums problēmai, kas Latvijā nav galvenā

Regula vērsta pret tropu mežu izciršanu, bet dokumentācija attiecas arī uz katru Latvijas meža īpašnieku

30.12.2026

lielie uzņēmumi

EUDR piemērošanas sākums pēc 2025. gada grozījumiem

30.06.2027

mikro un mazie

vienkāršota deklarācija mazajiem uzņēmējiem

~52 %

mežainums

mežs aizņem vairāk nekā pusi Latvijas teritorijas

Slogs mazajam īpašniekam

- Ģeolokācija un pienācīgas pārbaudes ķēde katrai koksnes partijai
- Mazam īpašniekam ar 9 ha administratīvās izmaksas uz kubikmetru ir daudzkārt lielākas nekā lielam uzņēmumam

Pircēji un eksportētāji prasības nodos tālāk pa piegādes ķēdi – līdz īpašniekam, kuram nav ne datu sistēmu, ne juridiskā atbalsta.

Kopīga dokumentācija caur kooperatīvu samazina izmaksas uz vienu īpašnieku.

Avoti: Regula (ES) 2023/1115 un 2025. gada grozījumi; Klimata un enerģētikas ministrija (2023).

Kāpēc viens risinājums neder visiem

Četras Latvijas atšķirības, ko vienoti ES rādītāji neņem vērā

1

Koku sugas un aprite

Vienvecuma audzes ar noteiktu galvenās cirtes vecumu: apse 41, bērzs 71, egle 81, priede 101 gads (I bonitāte).

2

Organiskās augsnes

Augsts organisko augšņu īpatsvars; emisijas no augsnes būtiski ietekmē sektora bilanci.

3

Īpašuma struktūra

116 tūkst. īpašnieku, vidēji 9 ha; 99 % darījumu ar meža īpašumiem, kas mazāki par 1 000 ha.

4

Mērķi procentos no teritorijas

Valstī ar ~52 % mežainumu tas pats procents nozīmē vairāk ierobežotu hektāru.

Avoti: Meža likums, 9. pants (cirtes vecums); LVMI „Silava” (2025); Feldmanis R. (2021), MAF pētījums; Valsts meža dienests.

Kur aizsardzība strādā, tur par to maksā

Somijas METSO programma: brīvprātīgs līgums ar meža īpašnieku pret Latvijas kompensāciju pēc ierobežojuma

	Somija (METSO)	Latvija
Pieeja	Brīvprātīgs līgums ar īpašnieku	Ierobežojums ar normatīvo aktu, pēc tam kompensācija
Atlīdzība	Piemērs: ~2 000 EUR/ha Dienvidsomijā (2016); par pastāvīgu līgumu atlīdzība nav apliekama ar nodokli	50–190 EUR/ha gadā
Mērogs	Līdz 2022. gada beigām aizsargāti ~89 000 ha (93 % no mērķa)	73 895 ha privāto mežu ar saimnieciskās darbības ierobežojumiem
Īpašnieka nostāja	Pieprasījums pēc līgumiem pārsniedz finansējumu	Protesti (2024), prasība pēc taisnīgas kompensācijas

Latvija pārņem Eiropas ierobežojumu, bet nepārņem Ziemeļvalstu atlīdzību.

Avoti: Somijas valdība (2023), METSO programmas paziņojums; SYKE; LSM (05.03.2024); ifinanses.lv (07.10.2025) pēc VARAM. METSO atlīdzība – piemērs no 2016. gada budžeta.

Izaicinājumi visos sektoros: bez izejvielu bāzes nav rūpniecības

Rietumeiropā pārstrāde balstās uz savu izejvielu bāzi; ja bāzi ierobežo, rūpniecība neienāk

Izejvielu bāze
mežs, piens, graudi

→

Pārstrāde un rūpniecība
kokapstrāde, piena un graudu pārstrāde

→

Pievienotā vērtība
darbavietas, nodokļi, eksports

Rietumeiropas modelis

- Somija: Metsä Group pārstrādā kooperatīva Metsäliitto biedru koksni
- Dānija, Nīderlande: piena kooperatīvi pārstrādā savu biedru pienu
- Rūpniecība veidojas tur, kur ir stabila un prognozējama izejvielu plūsma

Latvijas situācija

- Lauksaimniecība: izlaide 971 EUR/ha; ZM mērķis 2036. gadam – Somijas līmenis 2 256 EUR/ha
- Piens: 35–38 % saražotā svaigpiena izved pārstrādei ārpus Latvijas; kooperatīvu pārstrādes jauda – 1–2 %
- Mežs: NEKP kā klimata pasākumus paredz jaunas koksnes plātņu un ķīmiskās pārstrādes ražotnes – tām vajadzīga koksnes bāze

Ja neveidojam izejvielu bāzi rūpniecībai, rūpniecības nebūs. Tas nozīmē atpalicību.

Avoti: ZM (2026) Lauksaimniecības izaugsmes plāns 2026–2036; Feldmanis R. (2026) promocijas darbs „Piena lopkopības kooperācijas attīstības iespējas Latvijā”; Lazdiņš A., LVMI „Silava” (2025); Metsä Group.

Priekšlikums: pielāgošana → atlīdzība → kooperācija

Trīs savstarpēji saistīti soļi, lai ES mērķi Latvijā kļūtu par īpašnieka interesi

1 Nacionālā pielāgošana

- Rādītājus un mērķus balstīt Latvijas pētījumos (LVMI „Silava")
- Ņemt vērā sugu apriti un organiskās augsnes
- Atjaunošanas plānā prioritāte – valsts zemei un brīvprātīgiem līgumiem

2 Atlīdzība

- Maksājums par ekosistēmu pakalpojumiem pēc atteiktā ienākuma
- Vērtēšanā – diskontēta naudas plūsma un sociālā diskonta likme
- Daļa piesaistes vērtības – meža īpašniekam

3 Kooperācija

- Kooperatīvs kā līgumpartneris valstij un pircējiem
- Apvieno mazos īpašumus kopīgiem aizsardzības un piesaistes līgumiem
- Uzņemas EUDR un CRCF dokumentāciju un monitoringu

Pieredze: MPKS „Mežsaimnieks" – 1 000+ biedru, 18 446 ha apsaimniekoto mežu; Somijas Metsäliitto – ~103 000 biedru, biedriem pieder ~50 % Somijas privāto mežu. Latvijā meža kooperācijas tirgus daļa – ap 5 %.

Avoti: Feldmanis R. (2021), MAF pētījums par sociālo diskonta likmi; LLKA (2026); Metsä Group.

Secinājumi

1. Latvijas mežs pilda Eiropas klimata un dabas funkcijas, bet izmaksas sedz meža īpašnieks; atlīdzības mehānisma nav vai tas ir nepietiekams.

2. ES risinājumi veidoti citai mežu, augšņu un īpašuma struktūrai. Ierobežojot izejvielu bāzi, tie ierobežo arī rūpniecību, kas var balstīt lauksaimniecību un mežsaimniecību – tas nozīmē atpalicību.

3. Risinājums ir brīvprātīgi līgumi ar samaksu, ko mazo īpašnieku valstī var īstenot caur kooperāciju.

Paldies par uzmanību!

Jautājumi un diskusija

Mg. oec. Rolands Feldmanis
Rolands.Feldmanis@llka.lv · Latvijas Lauksaimniecības kooperatīvu asociācija

LLKA
LATVIJAS LAUKSAIMNIECĪBAS KOOPERATĪVU ASOCIĀCIJA